

Nýggj vitan undan oljuleiting

-Setningurin var at fáa til vege nýggja vitan og samskipa verandi vitan soleiðis, at oljufeløgini á so tryggum grundarlag sum gjørligt, kundu leita eftir olju í føroyskum sjógvum.

OLJA OG UMHVØRVI

Hjalti í Jákupsstovu

Í farnu viku varð skipað fyri seminari á Hotel Føroyum, har umboð fyri GEM-samstarvið lögdu fram úrslitini frá teimum ymsu verkætlanunum. Um kvöldið varð skipað fyri almennum fundi, har m.a. ein av oddamonnunum í GEM, Hjalti í Jákupsstovu, stjóri á Fiskirannsóknarstovuni á ein sera upplýsandi og áhugaverdan hátt greiddi frá göngdini í GEM frá byrjan og til dagin í dag. Vit geva Hjalta orðið:

-Oljufyriritingin, sum Oljumálastýrið æt fyrst, skeyt í 1996 upp fyri oljufeløgum, sum høvdu áhuga í føroyska økinum, um at ganga saman um at gera tær kanningar, sum vóru fyri neyðini at gera, tá tey, á so tryggum grundarlagi fyri fólk og umhvørvi sum gjørligt, skuldu fara undir leitboring undir Føroyum.

Oljufeløgini tóku hugskotið til sín, tí tey sjálvandi skjótt sóu fyrimumnirnar í at arbeiða saman í hesum, bæði fingi tey neyðugu upplýsingarnar betur, skjótari og bfligari, enn um tey fóru út hvør sær, og eisini vóru keldurnar til upplýsingar yvirhøvur í stóran mun bert føroysku stovnarinnir, og at tey hvørt í sínum lagi skuldu ganga stovnarinnir, hvørt ikki bara verið heppið hvørki fyri fámentu stovnarar ella feløgini.

Tey árin oljuráðleggingarnevndin arbeiðdi, kom lítið út, og tá frágreiðingin kom høvdu stovnarinnir t.e. Fróðskaparsetrið, Fiskirannsóknarstovan, Náttúrugripasavnið og Heilsufrøðiliga Starvsstovan onki innlit í, hvat fór fram, hvat ætlanin var, og hvønn lut Ráðleggingarnevndin hevði hugsað sær, at føroysku stovnarinnir skuldu hava í eini framtíðar "oljuvinnu" í Føroyum. Orka var heldur eingin á stovnunum at seta seg inn í spurningar um olju virksemin. Og vitanin á stovnunum var tí lítil og eingin. Arne Nørrevang var limur í ráðleggingarnevndini, men hetta var hann valdur til av persónligum eginleikum, og ikki sum leiðari av BIOFAR. Honum var, sum hinum í ráðleg-

ingarnevndini, álógð tagnarskylda, og hann fekk tí ikki kunnað stovnarinnar heldur.

Ein serlig frustrasjón tók seg upp, tá eitt av oljusamtökunum fekk í lag at gera eitt sonevnt "Environmental statement". Tiltakið var í og fyri seg vælmeint, ein pen bók kom burtúrur, men bókin vísti eisini á, at nógvar var eftir at gera. Trupulleikin var bert, at stovnarinnir sluppu, gjøgnum interview at greiða frá føroyska umhvørvinum, men høvdu annars onga ávirkan, og tá úrslitið kom, var tað heft við nógvarum feilum.

Ein dag vórðu stovnarinnir loksins bodnir á fund í oljumálfyriritingini. Martin Heinesen beyð vælkommin, men stóran skjeggjatur norðmaður førði orðið. Nú skuldi gerast ein EIA og ein ERA, sum skuldi verða liðug um trý til fyra ár. Tað bleiv ein rættuliga lívligur fundur, har allar frustrasjónirnar flutu yvur og floymdu omanyvur neyðars Martin og Alex. Vit fólðu okkum rætt og slætt, sum gingi vit í svartastu toku. Men sum fráleið komu vit niður á jörðina og fóru undir at taka lut í GEM-samstarvinum.

Setningurin

Setningurin var at fáa til vege nýggja vitan og samskipa verandi vitan, soleiðis, at oljufeløgini á so tryggum grundarlag sum gjørligt, kundu leita eftir olju í føroyskum sjógvum. Er ein óreitur ber kanska til at siga, at fyri feløgini ráddi um, hvussu klænur borurin kundi vera og hvussu bfliga kundi leitingin yvirhøvur gerast. Fyri føroysku stovnarinnar galt um at fáa kunnað øll tey fyrirbrigdi, sum kundu ávirka, um óhapp skuldi henda. So einfalt kann tað sjálvandi ikki setast upp. Men báðir partar høvdu felags áhuga í at fáa til vege so nógvar upplýsingar um føroyska umhvørvi sum gjørligt, áðrenn farið varð undir at leita.

Fólk frá ymsu stovnunum fóru í arbeiðsbólkarar tey fakliga hoyrdu til, og har vórðu síðan verkætlanir orðaðar og settar í verk. Arbeiðið í bólkunum, har oljufeløgini høvdu mesta áhuga t.e. Metocean-hav og veðurfrøði og geotekniska jarðfrøði og teknikkur, gekk sum vera man best.

Oljufeløgini høvdu sjálvandi áhuga í at vita, hvussu stóran aldur tey kundu rokna við og hvussu hart rákið var, ymsa staðir undir Føroyum og hvønn veg á hvørjum dýpi, og tey vildu sjálvandi eisini vita, hvussu botnurin var, serliga um

Hjalti í Jákupsstovu, ein av føroysku oddamonnunum í GEM-samstarvinum: - Gem verkætlanin hevur verið um ikki ein gimsteinur so ein tírna.

Mynd Jens K. Vang

vandi var fyri undirsjóar omanlopum, og hvussu var dýpi, og var nakar vandi fyri jarðskjálvtum.

Í hesum báðum bólkunum var fyrst at kanna, hvat tilfar var neyðugt, hvat var til taks, og hvussu skuldi farast fram fyri at fáa tað, sum var neyðugt umfram. Tað vísti seg skjótt at rættuliga nógvar tilfar á Fiskirannsóknarstovuni, hjá Landsgrannskoðaranum og á Jarðfrøðissavninum. Eisini bar væl til við at víðka virksemin hjá FRS og LVF fyri ein rættuliga bfligan penga, í oljuhøpi, at fáa neyðuga tilfarið um havfrøði og aldur til vege. Á tí geotekniska økinum vórðu fleiri serligar verkætlanir settar í gongd við hjálp frá serkønnum stovnunum á økinum.

Umhvørvi og fólk

Viðvíkjandi umhvørvi var eitt sindur verri. Talið á fólk í oljufeløgum við bakgrund innan umhvørvi eru fá, og tey, sum eru, eru upptikin á nógvarum økjum. Avleiðingin av hesum var, at leiðslan í bólkinum, sum skuldi koma frá oljufeløgum, ikki altíð hevði so góðar stundir, sum ein kundi ynskt. Føroysku stovnarinnir høvdu eisini sera lítlan kunneleika til umhvørvi í mun til oljuvirkssemi.

T.d. var eingin serkunnleiki til, hvørji kemisk evni, sum komu at verða latin út frá virkseminum, og hvussu hesi ávirkaðu lívið í havinum. Vit høvdu sjálvandi vitan um føroysku fiskastovnarinnar, lívfrøðinia hjá teimum og hvussu teir ferðaðust, og við Biofar kanningini var kvalitativ

vitan um botndýr í føroyskum øki, men eingin kvantitativ vitan, eisini strekti BIOFAR kanningini ikki so víða sum ynskiligt var. Men eingin vitan var/er í landinum um, hvussu dýr og fiskur verður ávirkaður av kemiskum burturkasti/útláti. Um æti í sjónum vistu vit nakað um landgrunnin og Bankan, men einki um Hetlandsrennuna.

Fiskurin

Tá oljudálking hevur verið antin tað er tí, at skip renna á land, renna á hvørtannað ella tá lekar koma frá oljuvirksminum verður í fjølmíðlunum mesti dentur lagdur á árinini á sjófugl og súgdjór. Hvør hevur ikki sæð sjónvarpsmyndir av oljudálkaðum fugli og nógsum. Seinast nú í donskum farvatni. Oljufeløgini vildu tí fyrst og fremst hava so nógva vitan um sjófugl við Føroyar alt árið, og eisini um fjørðuna. Men lögdu kanska minni í um krabbdýr í miðum sjógvum í Hetlandsrennuni fingi olju á seg.

Fleiri verkætlanir eru tó gjørdar, men høvdu vit stovnarinnir veri meiri at okkum komnir í byrjanini, so høvdu uttan iva fleiri verið, og tær sum vóru, høvdu verið betri.

Síðstu 20 árinini hava vit upplivað stórar broytingar í framleiðsluni av fiski undir Føroyum. Broytingarnar vita vit nú eru nær tengdar at broytingum í havumhvørvinum - streymgongdini í havinum rundanum oyggjarnar.

Talan er um stóran broytingar, og hesar hava sum flestu av okkum hava følt, sera stórar avleiðingar á

livilfkindini hjá føroyingum í Føroyum. Og størsta takið hjá Fiskirannsóknarstovuni í framtíðini er at kanna hetta sambandið millum havumhvørvið og framleiðslu, so væl, at vit kunnu nýta tað í forsøgnum. Fyri at gera hetta verður neyðugt við nógvarum ymsum kanningum í nógvarum ár. Og kanningar, sum beinleiðis eru miðaðar móti hesum.

Eg haldi meg kunna siga, at í hesum sambandi hevur GEM verkætlanin, hóast hon hevur verið miðað móti olju, hjálpt sera væl.

Ymsar verkætlanir

Læt meg stutt nevna nakrar verkætlanir av týðningi í hesum høpi.

Fiskirannsóknarstovan hevur í 20 ár miðvíst savnað data um hita og salt í sjónum rundanum Føroyar, og vit taka í miðal um 500 sonevndar CTD støðir á hvørjum ári. Eisini hava vit í altjóða samstarvi gjørt streymmátningar víða um í føroyskum sjógvum síðstu 5-6 árinum. Gjøgnum GEM hava vit fingið góðskutryggingar hesi data nógvar fyrr enn vit annars høvdu havt ráð til. Umfram at GEM hevur fíggejað innasavnan av nýggjum data + streymmátningar. Hetta eru data av sera stórum týðningi, tá vit einaferð fáa ráð og hava nóg góð data til at gera ein heildarfrýmil fyri streymgongdina yvir Føroyaøkið, sambandið við lívfrøðiliga framleiðsluna og víðari upp gjøgnum føðiketuna.

Góðskutrygging av gomlum aldamátningum+ útsetan av nýggjum aldamátara og kostnað av av viðgera hesi data.

- Flóð- og fjørðumodell

við Føroyar.

- Modell av rákinum við Føroyar.

- Uppgerð av øllum ætikanningum, ið hava verið undir Føroyum+ fíggejan av serligari ætikanning í Hetlandsrennuni, sum fer í gongd í ár.

- Góðskutrygging av dagbókadata í sambandi við at kanna, hvar fiskiskapur fer fram undir Føroyum.

- Teljingar av sjófugli og havsúgdjórnum undir Føroyum.

- Samanfating av merktum fugli við Føroyar. Hvar teir eru merktir. T.e hvagani eru teir komnir.

-Kanningar av botndýrum nær landi og í fjørni - góðskutrygging og meting av Biofar data.

- Støðiskanning av botndýrum í leitøkinum - fer í gongd í ár.

- Seismikkur og fiskiskapur.

- Støðiskanning av metallum, oljelateraðum kemiskum evnum og gen-ávirkaði evnum í botni á leitøkinum og í svartkalva.

- Nýggj botnkort fyri leitøkið+ein hópur av nýggjum botndata uttanfyri leitøki, ið seinni kann gera botnkortini annars undir Føroyum betri.

-Ein hópur av geotekniskum kanningum.

Vitan skjótari

Vit hava sostatt fingið nógva nýggja vitan um føroyska økið nógvar skjótari enn annars, um GEM verkætlanin ikki var. Eisini hava stovnarinnir fingið meiri venjing í arbeiði við verkætlanum av hesum. Og sjálv um eingin olja verður, so sita vit eftir við einum virðismiklum fongli.

Hinvegin haldi eg eisini, at oljufeløgini hava fingið nógvar burtúrur. Við at knýta føroysku stovnarinnar upp samstarvið, hava tey fingið nógvar tilfar fyri ein sera samuligan pris.

Í tann mun haldi eg, at Gem verkætlanin um ikki ein gimsteinur alfavæl hevur verið ein tírna. Eg haldi eisini, at gjálvingurin ella sleppingarlambið hevur hildnast væl. Nógvar fitt lomb eru komin burtúrur.

Umstinging av GEM hevur verið í Føroyum í einum føroyskum ráðgevingarfelag - Atlanticum. Og hagi hevur verið gjørligt at fingið allar upplýsingar um arbeiðið. Samtakið hevur eisini sett á stovn egnan dátugrunn í einum øðrum føroyskum felag, og um heimasíðuna hjá GEM fáast við tíðini allar frágreiðingar í GEM høpi.